

СТАНОВИЩЕ

във връзка с обявения от СУ „Св. Климент Охридски“ (ДВ, бр. 24/17. 03. 2023 г.) конкурс за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Българска литература от Първата световна война до наши дни. Литература за деца и юноши)

Основание за написване: Заповед № РД/38-3200 от 26. 04. 2023 г. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“

1. Обобщени данни за научната продукция и дейността на кандидата

От подадените в законоустановения срок документи е видно, че единствен кандидат за конкурса е гл. ас. д-р Надежда Ангелова Стоянова, преподавател в катедра „Българска литература“, Факултет славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Надежда Стоянова е завършила специалността „Българска филология“, ОКС „бакалавър“ и магистърска програма „Литературознание“ в СУ „Св. Климент Охридски“. През 2013 г. защитава дисертационен труд на тема: „Образи и употреби на времето в българската литература (върху поезия и белетристика от 20-те и 30-те години на XX век)“. От 2011 г. последователно е асистент и главен асистент в катедра „Българска литература“ на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, където преподава нова и съвременна българска литература, литература за деца и юноши, както и различни избираеми дисциплини в бакалавърски и магистърски програми на ФСлФ, тематиката на част от които е в непосредствена връзка с проблемите, разгледани в хабилитационния труд „Украси и гримаси. Мода и модерност в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век“, както и с предложените за рецензиране публикации. В този смисъл може да се твърди, че идеите, коментирани в научната продукция, предлагана от гл. ас. д-р Надежда Стоянова за настоящия конкурс, са апробирани пред широка студентска аудитория, а впечатляващият списък с посочени научни публикации, академични награди, участия в проекти, научни форуми очертават профила на авторитетен изследовател на явления и процеси в българската литература.

Надежда Стоянова е специализирала в Fullbright International Summer Institute през 2014 г. Участва в конкурса с избрани от нея 16 публикации, от които 1 монография, 3 статии в индексирани списания, 3 студии, 9 статии. Систематизира ги в следните проблемни ядра:

- Мода и модерност в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век;
- Отвъд канона. Прочити на българската литература;
- Модерното всекидневие. Литературни интерпретации;
- Литература и техника.

Това е подбор сред 96 текста: книги, статии, студии, интервюта, отзиви и рецензии. Документацията към конкурса свидетелства за 30 цитирания. ръководство на 15 дипломанти, работа по множество проекти – от които най-физиономичен според мене е проектът „Литература и техника“ и сайта към него, да добавя и тридесетина проекта, на национално и вътрешноуниверситетско ниво за периода 2014 – 2023 г. на които Надежда Стоянова е ръководител или участник в екипите, наградата за критика от „Южна пролет“ и още две други награди: за най-добър млад учен (2016) и за дебютна книга в областта на филологическите науки за книгата „Възходът на слънчогледите (2015 г.). Надежда Стоянова е редактор и съставител на 18 сборника.

Може да се обобщи, че във формален план гл. ас. д-р Надежда Стоянова отговаря, и то с голям излишък, на необходимите условия да кандидатства за академичната длъжност „доцент“ по обявения конкурс.

2. Оценка на научните и на практическите резултати и приноси на представената за участие в конкурса творческа продукция

Гл. ас. д-р Надежда Стоянова предлага като хабилитационен труд монографията „Украси и гримаси. Мода и модерност в българската литература от 20-те и 30-те години на XX век“. Списъкът с публикации, с които тя участва в обявения конкурс, съдържа още 15 статии и студии.

Интересите на Надежда Стоянова, както е видно от представените текстове, а и изобщо от присъствието ѝ в академичното пространство, са в областта на историята на българската литература от междувоенния период, историята и социологията на популярната и масовата литература, литературата за деца и юноши. Ако трябва в резюме да очертаем спецификата на нейните изследователски подходи, бихме я определили като „литературата и...“ Литературата и техниката, както бе в едноименния проект и сайт; литературата и модата, както е в предлагания хабилитационен труд. Такъв феноменологичен в корените си подход дава възможност за систематизиране на литературни факти, явления, процеси, за търсене на мястото и функциите на литературата

в определени социокултурни контексти, за очертаване а и откриване на явления и факти от литературната периферия, за преодоляване на това, което Тинянов нарича история на литературните генерали – патетична и величествена, но понякога доста скучна. Избирайки за външна опорна точка модата, Надежда Стоянова предлага интерпретация на явления и процеси в българската литература от 20-те и 30-те години в широк социокултурен контекст. Във формален план хабилитационният труд е с обем от 378 страници, съдържа две части, седем глави, шест приложения и впечатляваща библиография. Във въстъплението Надежда Стоянова предпоставя подхода към междовоеенното време и литература: търсенето не на травмата от националните катастрофи, не на страданието, а на изтласкването им, желанието за веселие и наслада. Не „олющеното от войните национално самочувствие“ (по Бадев), а радостта от това, че си жив, че ужасното време е отминало, че животът може да носи радост. Надежда Стоянова очертава културологичните измерения на новото време: модата, развитието на техниката и свързания с това оптимизъм, възходът на масовата култура. Във въведението е заявена и опорната теза, която задава посоката на изследването и обуславя неговата цялост: не анализ на облеклото (семиотика на дрехата), а тълкуване на модните жестове и образи като проява на самосъзнанието на Аз-а. Модата като стремеж, предчувствие за бъдеще и модата като клише в контекстите на масовата култура. Модният човек в желанията си да бъде различен и в страховете си от процесите на унификация, иманентно присъщи на модерните времена. Въведението задава и претенцията, много добре реализирана впоследствие, да бъде коментиран широк спектър от текстове – някои от които познати и популярни, други – непознати, влезли за пръв път в научно обращение.

Първата част от хабилитационния труд, „Модата: културноисторически ракурси и критически прочити“, задава теоретичната основа, в която модата, модното, модерността се разглеждат като феномени на новото време и новите измерения на човешкото. Културно-историческият анализ, който Надежда Стоянова предлага, е убедителен, в него добре са вплетени концепции на Бодлер, Бенямин, Т. Адорно, Жил Липовецки и т.н. с размисли на български интелектуалци от междувоенното време: Кирил Кръстев, Ч. Мутафов, С. Скитник, Н. Райнов. Акцентът е поставен върху смяната на културната парадигма: не вечното и патетичното, а преходното и ежедневното и в този смисъл разглеждане на модата като проява на своеобразен следвоенен антропоцентризъм – игнориране на миналото за сметка на радостта от (в) настоящето; замяната на вечното с преходното. Очертаване на философията на нестабилността, на променливото, на волята за преходност – както е в

заглавието на Кирил Кръстев. Надежда Стоянова добре очертава промяната, коментирайки широк набор от текстове: от „Криворазбраната цивилизация“ до текстовете на авангардистите от 20-те години. Убедително е полагането на процеси и явления в българската литература и изобщо в българското социокултурно пространство в контекстите на машинизацията на изкуството, статута на произведението на изкуството е епохата на неговата техническа възпроизводимост (Бенямин), масовата култура, масовия спорт, култа към тялото и т.н.

Втората глава разглежда поетиката (условно казано), външния облик, прагматиката и в някаква степен прелъстителните стратегии на модните списания в България докъм 1944 г. Изключително продуктивна е идеята да се проследи миграцията на авангардната култура (като конкретни имена – К. Кръстев, Ч. Мутафов и др.) в популярните списания за мода и в този смисъл разглеждането им като място, в което идеите на високия български модернизъм се оказват в контекста на артефакти на масовата култура.

Втората част на хабилитационния труд коментира литературните рефлексии на модата. Обединяващите ядра последователно са **пространствени**: Париж и културата на ефимерното, кабарето в контекстите на авангардната и популярната култура, карнавалът и неговите деривати в българската култура; **персонажни**: денди, танцуващият човек, скучаещият човек, мижитурката, клюкарката, тариката; **жанрови**: разказите и романите, лириката, пародиите, песнопойките. Този тип систематизация е дал възможност на Надежда Стоянова да очертае съществени процеси и промени в българското социокултурно пространство във времето между двете световни войни, да интерпретира разнообразен корпус от литературни текстове – от стихотворения на Лилиев и Далчев до стихове от песнопойките; от разкази на Вл. Полянов, Св. Минков, Ч. Мутафов, Г. Райчев, Д. Димов до хумористични истории на Чудомир, Райко Алексиев, Дамян Калфов, от представителни текстове на българския модернизъм до техните пародии при българановците. Концептът „мода“ в изследването на Надежда Стоянова е отсенил същностни процеси в литературната и извънлитературна действителност: съсъществуването на различни времена и места (хетерохрония и хетеротопия) не просто в топоса на конкретното място (Париж), но и в жизнения свят и опит на модния/модерния човек, тягата към чувственото, еротичното и реакцията срещу нея, радостта от живота, пластично изразена в танца, заменила покрусата от националните катастрофи, очертаването на профила на „средната публика“ и нейния все по-налагащ се диктат в парадигмите на масовата култура и т.н.

Залагането на модата с иманентните за нея неустойчивост и ефимерност като екзотопична (по Цв. Тодоров) или вненаходима (по Бахтин) опорна точка, чрез която да се изследват не само явления и процеси в българската литература от 20-те и 30 те години, но и промяната в живота и живеенето, най-общо казано, през същия този период се е оказала успешна находка, дала изключително добри резултати в хабилитационния труд на Надежда Стоянова.

Освен с хабилитационния труд, Надежда Стоянова участва в процедурата с още 15 публикации – статии и студии. Като съдържание всички те се вписват в профила на обявения конкурс. Част от тях доразвиват и уплътняват заложените в хабилитационния труд тези, такава са студията „География на скуката, Б. Райнов, „Пътуване в делника“ и статията „Великият незнаен. Галерия от типове български в модерни времена“. Закачката с „Чичовци“ на Вазов провокира размисъл за това как се променя галерията, кой влиза и кой излиза от нея, как галерията по същество определя базовите нагласи на обществото, а в модерните масмедийни времена репрезентира имплицитния читател, с когото творците не могат да не се съобразяват.

Друга част са посветени на имена и процеси в литературата за деца и юноши: „Поредицата „Детски живот“ в контекста на модернистичния проект на Гео Милев“, „Детство и технологии“, „Лириката на Николай Кънчев за деца...“, „Сирачето и другите“, „Оттук дотам и след това...“, „Светът „расте“ и „свети“. Опит върху стихосбирката на Биньо Иванов „Пътешествието на бабините очила“, „Непредсказуемостта“. Истории с тигри, с хора и с люти чушки от Зорница Христова“. В тях отново проличава нагласата (страстта) на Надежда Стоянова да търси и открива и коментира неизвестни, слабо известните или почти необговаряни литературни факти и явления: ранното творчество за деца на Гео Милев, прозата на Калина Малина стиховете на Николай Кънчев и Биньо Иванов. И отново проличава способността ѝ да контекстуализира литературния факт: сюжетът за сирачеството в социокултурните контексти на 30-те години; фантастично-приключенската проза за деца и юноши в контекста на бурно развиващите се технологии; поезията на Николай Кънчев и Биньо Иванов за деца в контекста на насладите и забраните императивно налагани от властващата идеология след 1944 г. Интерпретациите са убедителни, защото почиват върху перфектното познаване на фактологията, и в същото време интересни и провокативни, защото засягат литературни факти, имена, сюжети и явления по различни причини останали в зоната на здрача, каквито са, да речем, връзките на Гео Милев с

окултизма, коментирани в статията „Гео Милев и философския камък“. Надежда Стоянова има способността да открие забравеното, а също да очисти това, което ни се струва много добре познато, от наслоенията, с които дългогодишното литературноисторическо или литературнокритическо говорене са го покрили. Списъкът с цитирания, за който формално споменах в началото, по същество показва, че интерпретациите, концепциите на Надежда Стоянова отекват в съвременното българско литературознание, провокират размисли и идеи.

Заклучение

Въз основа на направения преглед на научната продукция, предложена от гл. ас. д-р Надежда Ангелова Стоянова, както и на документацията, удостоверяваща нейната дейност като преподавател, убедено предлагам да ѝ бъде присъдена академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология (Българска литература – Българска литература от Първата световна война до наши дни. Литература за деца и юноши)

Благоевград,
22. 07. 2023 г.

проф. д-р Стилиян Стоянов